

FACTSHEET DISCRIMINATIE EN ARBEID

Waar gaat het over?

Directe en indirecte discriminatie

In Nederland worden veel mensen geconfronteerd met discriminatie op de arbeidsmarkt: zij worden ongelijk behandeld op grond van een kenmerk dat er niet toe doet. Dat kenmerk is vaak een groepskenmerk. Mensen worden niet uitgenodigd op een sollicitatiegesprek omdat zij te oud zijn of omdat hun naam aangeeft dat hun ouders uit Marokko of Turkije komen. Mensen worden gepest op de werkvloer vanwege hun huidskleur of omdat zij homo zijn. Vrouwen worden geconfronteerd met de beëindiging van hun arbeidscontract omdat zij zwanger zijn. Al deze voorbeelden zijn voorbeelden van directe discriminatie.

Naast directe discriminatie is er ook indirecte discriminatie. Daarbij gaat het om handelingen, regels of procedures die ogenschijnlijk neutraal zijn, maar toch tot discriminatie van bepaalde groepen mensen leiden. Een voorbeeld is dat een schoonmaakbedrijf van nieuwe medewerkers vraagt dat zij de Nederlandse taal goed beheersen, terwijl dat voor die functie niet van belang is. Deze taaleis leidt tot uitsluiting van vooral personen van buitenlandse afkomst. Een ander voorbeeld is het hanteren van cultuurgebonden psychologische tests bij de werving van personeel. Dit leidt tot uitsluiting van personen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond. Ook het 'last-in-first-out'-principe bij collectieve ontslagen is illustratief: werknemers die het kortst in dienst zijn, komen als eerst in aanmerking voor ontslag. Dit kan nadelig uitpakken voor jongere werknemers.

Gevolgen van arbeidsmarktdiscriminatie

Mensen die op de arbeidsmarkt gediscrimineerd worden, ondervinden daar direct gevolgen van. Ze krijgen tenslotte minder snel een baan, krijgen geen loonsverhoging, werken onder hun niveau of voelen zich niet veilig op hun werk. Uit onderzoek blijkt dat zij als gevolg daarvan ook hun eigen gedrag aanpassen: mensen melden zich ziek of gaan minder hun best doen (*Andriessen, Fernee en Wittebrood 2014*).

Indirecte en directe discriminatie hebben daarnaast ernstige gevolgen voor de arbeidsmarkt als geheel. Diverse groepen in de samenleving hebben te maken met achterstanden op de arbeidsmarkt die zich vooral uiten in hogere werkloosheid en lagere arbeidsparticipatie. Zo is de werkloosheid onder Nederlanders van niet-westerse herkomst ruim drie keer zo hoog (16%) vergeleken met de werkloosheid onder autochtone Nederlanders (5%). 28% van de allochtone jongeren tussen de 15 en 24 is werkloos tegen 10% van de autochtone jongeren. Discriminatie is een van de factoren die ervoor zorgt dat mensen van niet-westerse afkomst een achterstand hebben op de arbeidsmarkt ten opzichte van de rest van de bevolking (*Huijnk, Gijsberts & Dagevos, 2014*). Andere factoren zijn een lager opleidingsniveau en minder werkervaring onder mensen van niet-westerse afkomst. De hoge werkloosheid onder mensen ouder dan 55 jaar is mede het gevolg van leeftijdsdiscriminatie

Bescherming tegen discriminatie

In Nederland is er een omvangrijk stelsel van wetten dat mensen beschermt tegen discriminatie op het gebied van arbeid. In dit stelsel van wetten worden twaalf discriminatiegronden genoemd: godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras (ook wel aangeduid met etnische afkomst), sekse, nationaliteit, heteroseksuele of homoseksuele gerichtheid, burgerlijke staat, handicap of chronische ziekte, leeftijd, arbeidsduur (parttime of fulltime dienstverband) en type arbeidscontract (bepaalde of onbepaalde tijd). Alleen op basis van deze gronden biedt de

Nederlandse wetgeving bescherming tegen directe en indirecte discriminatie. De wettelijke bescherming strekt zich uit over de hele breedte van de arbeidsmarkt: het aanbieden van banen, de werving en selectie van personeel, verhoudingen op de werkvloer, toegang tot het beroepsonderwijs, arbeidsvoorwaarden, beëindiging arbeidscontract en ontslag. Iemand kan in diverse hoedanigheden een beroep doen op de wetgeving: als werknemer, als sollicitant, als vrijwilliger, als uitzendkracht, als oproepkracht of als stagiair.

Voor de wettelijke bescherming tegen discriminatie op de arbeidsmarkt is met name de gelijkebehandelingswetgeving van belang. Deze wetgeving omvat vier artikelen uit het Burgerlijk Wetboek (7:646-649), twee artikelen uit de Ambtenarenwet (125g en 125h) en zes specifieke gelijkebehandelingswetten. De belangrijkste is de Algemene wet gelijke behandeling (AWGB) die betrekking heeft op de volgende discriminatiegronden: godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, nationaliteit, hetero- of homoseksuele gerichtheid of burgerlijke staat. Daarnaast zijn er nog vijf andere gelijkebehandelingswetten die betrekking hebben op één enkele grond: de Wet gelijke behandeling op grond van leeftijd, de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte, de Wet gelijke behandeling van mannen en vrouwen, de Wet onderscheid arbeidsduur, en de Wet onderscheid bepaalde en onbepaalde tijd. Het College voor de Rechten van de Mens ziet toe op naleving van de gelijkebehandelingswetgeving. Mensen die zich gediscrimineerd voelen kunnen bij het College op grond van gelijkebehandelingswetgeving hun gelijk halen.

In het strafrecht zijn twee artikelen van belang: artikelen 137g en 429quater van het wetboek van strafrecht die discriminatie bij de uitoefening van een ambt, beroep of bedrijf strafbaar stellen. Artikel 137g slaat op de discriminatiegrond ras en 429quater op de discriminatiegronden ras, godsdienst, levensovertuiging, geslacht, seksuele gerichtheid en handicap. Een werkgever of werknemer die mensen uitsluit tijdens een sollicitatieprocedure kan op basis van deze artikelen door een rechter worden veroordeeld. Zo veroordeelde de Rechtbank Gelderland op 27 augustus 2014 een werknemer van een elektronikabedrijf, omdat hij in e-mailverkeer met zijn baas had laten blijken dat een sollicitant was afgewezen op grond van zijn huidskleur (dat valt onder de discriminatiegrond ras).

In de Arbeidsomstandighedenwet (Arbowet) maakt discriminatie onderdeel uit van het algemene begrip 'psychosociale arbeidsbelasting' (PSA). Artikel 3, lid 2 van de Arbowet verplicht werkgevers om binnen het algemeen arbeidsomstandighedenbeleid een beleid te voeren gericht op het zo ver mogelijk voorkomen van de vier vormen van PSA: agressie, pesten, discriminatie of onderscheid en werkdruk. De Inspectie SZW (voorheen Arbeidsinspectie) kan werkgevers boetes opleggen als zij deze plicht niet nakomen.

Tot slot is er artikel 28, lid 3 van de Wet op de ondernemingsraden die regelt dat de ondernemingsraad moet letten op discriminatie in de onderneming. In het bijzonder heeft elke ondernemingsraad volgens dit artikel de taak om toe te zien op de gelijke behandeling van mannen en vrouwen en om de inschakeling van mensen met een beperking en etnische minderheden te bevorderen.

Bedrijven of bedrijfstakingen kunnen ook zelf regels opstellen om discriminatie binnen de organisatie of bedrijfstaking te voorkomen. Een voorbeeld daarvan is de gedragscode. Een gedragscode bestaat uit richtlijnen voor een organisatie over mensen binnen de organisatie zich horen gedragen. Essentieel daarin is een klachtenprocedure voor mensen die zich gediscrimineerd voelen of die getuige zijn van discriminatie. In Nederland werd in 1987 de eerste gedragscode ter voorkoming en bestrijding van discriminatie (en dat met name rassendiscriminatie) opgesteld. Dit was de gedragscode bestemd voor uitzendbureaus uitgegeven door de Algemene Bond voor Uitzendondernemingen (*Bochhah, 2002*).

Voorkeursbeleid

De gelijkebehandelingswetgeving bepaalt dat werkgevers in sommige gevallen wel onderscheid mogen maken om achterstanden weg te werken bij vrouwen, mensen van niet-westerse afkomst en mensen met een handicap of chronische ziekte. Deze vorm van onderscheid wordt voorkeursbeleid en soms ook wel positieve actie genoemd. Het doel ervan is ongelijkheden op te heffen door in sollicitatieprocedures de voorkeur te geven aan kandidaten uit een van bovenstaande groepen. Voorkeursbeleid moet aan strikte eisen voldoen. Voordat een werkgever beslist om een voorkeursbeleid te gaan voeren kan hij of zij het best eerst het dossier over voorkeursbeleid op de website van het College voor de Rechten van de Mens raadplegen (*College voor de Rechten van de Mens*, 2016; <https://www.mensenrechten.nl/dossier/voorkeursbeleid>).

Hoe vaak komt discriminatie bij arbeid voor?

Ervaren discriminatie en klachten

Uit een onderzoek naar ervaren discriminatie van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat 9% van alle werknemers in Nederland in het jaar voorafgaand aan het onderzoek discriminatie op de werkvloer heeft meegemaakt (*Andriessen, Fernee & Wittebrood, 2014*). Van alle werkzoekenden heeft 15% zich bij het zoeken naar werk gediscrimineerd gevoeld. Dit onderzoek maakt ook duidelijk dat er grote verschillen bestaan in discriminatie-ervaringen tussen verschillende groepen. Zo hebben vooral werknemers van niet-westerse herkomst ervaringen met discriminatie op de werkvloer: van ongeveer een derde van de werkende Marokkaanse Nederlanders, tot een kwart van de werkende Antilliaanse Nederlanders. Het gaat hierbij vooral om kwetsende grappen die gemaakt worden door collega's, leidinggevenden of managers. Bij het zoeken naar werk hebben oudere mensen meer last van discriminatie dan jongere mensen. Ruim een op de drie werkzoekenden in de leeftijd vanaf 55 tot en met 64 jaar heeft discriminatie ervaren bij het zoeken naar werk. Bij werkzoekenden in de leeftijd vanaf 35 tot en met 44 jaar is dat veel minder (14%).

Discriminatie-ervaringen kunnen worden gemeld bij een antidiscriminatievoorziening (ADV), maar uit onderzoek blijkt dat gemiddeld slechts een op de acht discriminatie-ervaringen ergens wordt gemeld (*Andriessen, Fernee & Wittebrood, 2014*). Jaarlijks komen er meer dan duizend klachten over arbeidsmarktdiscriminatie binnen bij de ADV's. In 2015 waren er dat 1.437. Dat is 32% van alle klachten (*Dinsbach et al., 2016*). In 2014 waren er 1461 klachten die zich afspeelden op de arbeidsmarkt. Daarmee is de arbeidsmarkt het maatschappelijk terrein¹ waarover de meeste discriminatiemeldingen gedaan worden. Dat was ook in voorgaande jaren het geval. De meest voorkomende discriminatiegronden van meldingen over de arbeidsmarkt zijn leeftijd, afkomst en geslacht. Bijna twee derde van de arbeidsmarktklachten gaat over werving en selectie en daarnaast een behoorlijk deel over zaken die zich afspelen op de werkvloer.

Om de twee jaar worden in de Nationale enquête arbeidsomstandigheden vragen opgenomen over discriminatie (*Hooftman et al., 2016*). Aan de enquête nemen elk jaar 22.000 werknemers deel. In de laatste editie die werd gehouden in 2015 antwoorde 4,7% van de met ja op de vraag of men in de afgelopen 12 maanden gediscrimineerd was op de werkvloer. Deze cijfers zijn uitgesplitst naar discriminatiegrond: 0,6% vanwege sekse; 0,9% vanwege huidskleur; 0,6% vanwege geloofsovertuiging; 0,2% vanwege seksuele gerichtheid; 1,3% vanwege leeftijd; 1,8% vanwege een andere reden. Als gekeken wordt naar alle vromen van ongewenst gedrag (pesten, intimidatie, seksuele aandacht, agressie) heeft 1 op de 6 werknemers jaarlijks last van ongewenst gedrag: ruim 1,2 miljoen mensen.

¹ De andere maatschappelijke terreinen zijn de buurt/wijk, collectieve voorzieningen, commerciële dienstverlening, horeca/amusement, huisvesting, media en reclame, onderwijs, politie/OM/vreemdelingendienst, de privésfeer, publieke/politieke opinie, sport/recreatie en de openbare ruimte.

Praktijktests en beeldvorming

Naast het in kaart brengen van discriminatie-ervaringen is er ook op andere manieren onderzoek gedaan naar discriminatie op de arbeidsmarkt. Een van die manieren is het uitvoeren van praktijktests. De praktijktest is een werkwijze waarbij je met testpersonen of fictieve profielen (bijvoorbeeld in de vorm van een sollicitatiebrief en cv) onderzoekt of er in een bepaald domein van het dagelijkse leven gediscrimineerd wordt. Je laat bijvoorbeeld twee testpersonen (een van allochtone afkomst en een van autochtone herkomst) solliciteren naar dezelfde vacature. Uit onderzoek met behulp van praktijktests van het Sociaal en Cultureel Planbureau wordt glashard aangetoond dat niet-westerse, allochtone sollicitanten minder kans hebben om te worden uitgenodigd dan autochtone sollicitanten, terwijl zij wat betreft arbeidsmarktrelevante kenmerken volledig overeenkwamen (*Andriessen, Nievers, Dagevos, & Faulk, 2010*). Op lagere functieniveaus vindt meer discriminatie plaats dan op hoger functieniveau. Van de onderzochte sectoren staan volgens het onderzoek de horeca en de detailhandel het meest afwijzend tegenover sollicitanten van niet-westerse herkomst.

In een andere studie heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau met praktijktesten onderzocht of uitzendbureaus discrimineren (*Andriessen, Nievers & Dagevos, 2012*). Dit onderzoek wijst uit dat Turkse, Surinaamse en Antilliaanse werkzoekenden die bij het uitzendbureau langsgaan om werk te vinden minder kans hebben om een baan aangeboden te krijgen dan autochtone Nederlandse werkzoekenden met precies hetzelfde cv. Ten aanzien van Marokkaanse werkzoekenden is er geen sprake van onderscheid: Marokkaanse Nederlanders hebben evenveel kans op baanaanbod als autochtone Nederlanders. Bij online sollicitaties discrimineren uitzendbureaus niet naar etniciteit. In deze fase lijkt vooral te worden geselecteerd op de aan- of afwezigheid van kerncompetenties.

In 2015 heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau nog een onderzoek met praktijktesten uitgevoerd, ditmaal op de arbeidsmarkt in Den Haag en omgeving (*Andriessen, Van der Ent, Van der Linden & Dekker, 2015*). Sollicitanten met een Marokkaanse en Hindoestaanse achtergrond bleken minder vaak uitgenodigd voor een sollicitatiegesprek bij Haagse werkgevers dan autochtone Nederlanders. Het Sociaal en Cultureel Planbureau oordeelt dat er sprake is van discriminatie omdat het enige verschil tussen de kandidaten hun etnische achtergrond is.

Beeldvorming speelt een belangrijke rol bij het verklaren van discriminatie door werkgevers. De denkbeelden die werkgevers hebben over bepaalde groepen werknemers zoals oudere werknemers of werknemers van allochtone afkomst zijn vaker negatief dan over jongere werknemers of werknemers van autochtone herkomst. Werkgevers gaan er bijvoorbeeld van uit dat oudere werknemers vaker ziek zijn en minder productief en flexibel zijn dan jongere werknemers (*Inspectie SZW, 2013*). Het is dan ook niet verrassend dat ouderen minder kans hebben om een baan te vinden dan jongeren. Overigens blijkt uit ander onderzoek dat dit soort beelden niet overeenkomen met de werkelijkheid (*Van der Werff, Volkerink, Heyma & Bisschop, 2012*). Ook over werknemers van allochtone of buitenlandse afkomst hebben werkgevers geen goed beeld: het arbeidsprestatiebeeld over allochtone categorieën is minder positief dan dat over autochtonen blijkt uit onderzoek dat in 2002 is gepubliceerd (*Kruisbergen & Veld, 2002*). Ditzelfde onderzoek wijst uit dat de concrete ervaringen met individuele allochtone werknemers een stuk positiever zijn dan het algemene beeld dat er onder werkgevers over hen bestaat. Toch zegt bijna een kwart van de werkgevers in dit onderzoek liever geen allochtonen aan te nemen (*Kruisbergen & Veld, 2002*). Het zou interessant zijn om dit soort onderzoek regelmatig te herhalen om te kijken of de beelden veranderen.

Overheidsbeleid

De Nederlandse overheid stelt zich sinds 2014 weer actiever op om discriminatie op de arbeidsmarkt te bestrijden. Op 16 mei 2014 heeft de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een actieplan tegen discriminatie op de arbeidsmarkt gepresenteerd aan de Tweede Kamer (*Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2014*). Dit actieplan is tevens een

reactie op het advies 'Discriminatie werkt niet!' dat de Sociaal-Economische Raad (SER) op 25 april 2014 heeft vastgesteld (SER, 2014). Het plan van de minister bevat in totaal 42 actiepunten langs vijf sporen: (1) handhaving; (2) melding en registratie; (3) kennis en bewustwording; (4) diversiteitsbeleid; (5) aanvullend onderzoek naar discriminatie op de arbeidsmarkt. Eén actiepunt is dat de landelijke overheid contracten met bedrijven die zijn veroordeeld wegens discriminatie beëindigd. Ook wil de overheid zulke bedrijven niet meer toelaten tot aanbestedingsprocedures. Een ander actiepunt is bedrijven te stimuleren een goede interne afhandeling van discriminatieklachten te organiseren. Daarnaast wordt er gewerkt aan een diversiteitscharter voor bedrijven met diversiteitsbeleid. Diversiteitsbeleid voor de overheid zelf, zoals het bevorderen van de instroom van vrouwen of allochtone Nederlanders in overheidsorganisaties, behoort niet tot de instrumenten die worden ingezet.

In januari 2016 heeft het kabinet Nationaal Actieprogramma tegen discriminatie naar de Tweede Kamer gestuurd (Min. BZK, 2016). Dit programma bestaat uit maatregelen om discriminatie op alle maatschappelijke gebieden waaronder arbeid aan te pakken. Meeste van deze maatregelen zijn al genomen. Enkele maatregelen richten zich specifiek op de arbeidsmarkt. Zo is op 1 mei 2015 het team Arbeidsdiscriminatie van de Inspectie SZW van start gegaan met zijn werkzaamheden. In het najaar van 2015 is het team gestart met de beoordelende bedrijfsbezoeken. Daarbij wordt gekeken wat voor beleid werkgevers voeren ten aanzien van het voorkomen en bestrijden van discriminatie.

Wat kan je doen als je wordt gediscrimineerd?

Een vacature waarin alleen wordt gevraagd naar jongeren? Geweigerd vanwege je hoofddoek? Uitgescholden op de werkvloer vanwege je herkomst? Collega's die je beledigen, omdat je homoseksueel bent? De kans is groot dat het om een verboden onderscheid gaat. Kom in actie!

Meld het bij RADAR. We kijken samen wat we kunnen doen om je situatie te verbeteren. Bijvoorbeeld een gesprek met je werkgever. Of aangifte doen bij de politie. Of een klacht indienen bij het College voor de Rechten van de Mens. Ook als je geen stappen wilt ondernemen is het belangrijk om je ervaring te melden. Dankzij je melding kunnen wij ongelijke behandeling in kaart brengen, voorkomen en bestrijden.

Zie voor meer informatie:

- De Rijksoverheid houdt een website bij over gelijke behandeling op het werk, waar informatie is te vinden over discriminatie op de arbeidsmarkt. [Website Gelijke Behandeling op het Werk.](#)
- Het College voor de Rechten van de Mens heeft een speciaal project voor werkgevers en HR- en P&O-professionals: 'Selecteren zonder vooroordelen: voor de beste match!'. Het project behelst een interactieve training die deelnemers bewust maakt van stereotypen en hen stimuleert na te denken over de inrichting van hun organisatie en de procedures die zij hanteren. [Website Selecteren Zonder Vooroordelen.](#)
- De Sociaal-Economische Raad (SER) heeft voor zijn advies over de aanpak van discriminatie op de arbeidsmarkt een tolboom samengesteld die praktijkvoorbeelden die direct of indirect een bijdrage leveren aan het bestrijden van discriminatie op de arbeidsmarkt bundelt. [Toolbox.](#)
- Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft de website over duurzame inzetbaarheid waarbij er ook aandacht is voor de aanpak van discriminatie. De website is <http://www.duurzameinzetbaarheid.nl/>. De website een wegwijzer die gediscrimineerden, omstanders en leidinggevenden of HR-medewerkers ondersteunt bij het herkennen en het aanpakken van discriminatie op de werkvloer. De wegwijzer is ontwikkeld door TNO en is [hier](#) te downloaden.

EEN KLACHT OVER DISCRIMINATIE MELDEN OF ADVIES VRAGEN?

RADAR is op verschillende manieren te bereiken:

Telefonisch: Via het landelijke telefoonnummer 0900- 2354 354 (10 ct/pm)

Website: Via de website www.radar.nl, middels de knop 'discriminatie melden'

Email: Stuur een email naar info@radar.nl

App: Download de gratis 'Meld Discriminatie Nu' app. Verkrijgbaar in Play Store en iOS

Afspraak: Maak een afspraak op een van onze kantoren in: Tilburg (013-8200212), Den Bosch (073-7440118) of Rotterdam (010-4113911)

Schriftelijk: Postbus 1812, 3000 BV Rotterdam

Zie de website www.discriminatie.nl voor de antidiscriminatievoorziening van uw gemeente.

Bronvermelding

Andriessen, I., Fernee, H., & Wittebrood, K. (2014). *Ervaren discriminatie in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. [Volledig document](#).

Andriessen, I., Nievers, E., Dagevos, J. & Faulk L. (2010). *Liever Mark dan Mohammed? Onderzoek naar arbeidsmarktdiscriminatie van niet-westerse migranten via praktijktests*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. [Volledig document](#).

Andriessen, I., Nievers, E. & Dagevos, J. (2012). *Op achterstand : Discriminatie van niet-westerse migranten op de arbeidsmarkt*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. [Volledig document](#).

Andriessen, I., Ent, B. van der, Linden, M. van der & Dekker, G. (2015). *Op afkomst afgewezen : Onderzoek naar discriminatie op de Haagse arbeidsmarkt*. Den Haag : Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). [Volledig document](#).

Bochhah, N. (2002). *Van must tot lust: Potentie gedragscodes nog te weinig benut*. Rotterdam: Landelijk Bureau ter Bestrijding van Rassendiscriminatie. [Volledig document](#).

CBS (2013). *Registratie discriminatieklachten 2012: Methode en uitkomsten*. Den Haag/Heerlen: Centraal bureau voor de Statistiek (CBS). [Volledig document](#).

College voor de Rechten van de Mens (2016). *Dossier Voorkeursbeleid*. Utrecht: College voor de Rechten van de Mens. [Website](#).

Dinsbach, W., Silversmith, J., Schaap, E., Janss, F. & Mink, I. (2016). *Kerncijfers 2015 : Landelijk overzicht van klachten en meldingen over discriminatie, geregistreerd bij de antidiscriminatievoorzieningen*. Landelijke Vereniging tegen Discriminatie (LVtD). [Volledig document](#).

Huijnk, W., Gijsberts, M. & Dagevos, J. (2014). *Jaarrapport Integratie : Participatie van migranten op de arbeidsmarkt*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). [Volledig document](#).

Hooftman, W. et al (2016). *Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2015 : Methodologie en globale resultaten*. Volledig document. Leiden / Heerlen: TNO / CB. [Volledig document](#).

Inspectie SZW (2013). *Literatuuranalyse Dienstverlening oudere werklozen: Nota van bevindingen*. Utrecht: Inspectie SZW. [Volledig document](#).

Kruisbergen, E.W. & Veld, H. (2002). *Een gekleurd beeld : Over beelden, beoordeling en selectie van jonge allochtone werknemers*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

Minister van BZK (2016). *Nationaal Actieprogramma tegen discriminatie*. Bijlage bij brief aan Tweede Kamer. 22 januari 2016. Den Haag : Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Hele document.

Minister van SZW (2014). *Actieplan arbeidsmarktdiscriminatie en kabinetsreactie SER advies 'Discriminatie werkt niet!'*. Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. [Actieplan](#). [Schematisch overzicht](#).

Rechtbank Gelderland (2014). Oordeel parketnr. 05/800112-14, ECLI:NL:RBGEL:2014:5457, 27 augustus 2014. [Volledig oordeel](#).

SER (2014). *Discriminatie werkt niet! Advies over het tegengaan van discriminatie bij de arbeid*. Den Haag: Sociaal-Economische Raad (SER). [Volledig document](#).

Werff, S. van der, Volkerink, M., Heyma, A. & Bisschop, P. (2012). *Wat maakt oudere werknemers aantrekkelijk?* Amsterdam : SEO Economisch Onderzoek. Volledig document.

RADAR

November 2016 (eerdere versie: november 2014)